

“ПОД ИГОТО”

XI ГЛАВА “РАДИНИ ВЪЛНЕНИЯ”

Творчеството на Иван Вазов е художествена изява на най-драматичните събития в националната ни история. Епично потвърждение, смислов център на Вазовото отношение към съдбините на родината, към историческо и духовно ѝ битие, е романът “*Под игото*”.

Той отразява многообразието на националния ни живот в един изключителен исторически момент – пробуждането на българите и осъзнаването на изречената от Апостола на свободата истина, че “*един народ, който не извоюва сам свободата си, не може да я заслужи*”.

Единадесета глава на романа, част I, е озаглавена “*Радини вълнения*”. Самото заглавие насочва читателя към образа на главната героиня и нейните преживявания. Иван Вазов изгражда пластичния портрет на Рада Госпожина, който въвежда читателя в конфликтния свят на младата провинциална учителка и потъналите в охолство представители на консервативно настроените среди, които се опитват да попречат на освободителното дело.

Младата учителка е една от най-привлекателните героини на възрожденската ни литература. Вазов ни запознава с трудното ѝ детство на сираче. Успоредно с описанието на тежкия ѝ живот в дома на Хаджи Ровоама, авторът ни разкрива и участието на всички момичета, останали кръгли сираци, “*хвърлени на произвола на хорската милост или жестокосърдие*”.

Те израстват

“*сред чужди тям равнодушни лица*”.

Сравнението с цветя, експресивните глаголи

“*отрастват*”

и

“*виреят*”

изграждат представата за душевната прелест на тези отритнати от съдбата същества. Писателят е убеден, че при подходящи условия, попаднали под грижите на добри хора, те са в състояние да разкрият скритата си духовна красота.

Иван Вазов подчертава физическата хубост на Рада Госпожина, като използва емоционално-оценъчни епитети: *“големи влажни очи”*, *“обаятелно, прелестно лице”*. Писателят дава представа и за духовната същност на своята героинята чрез поредица от метафорични изрази:

“свенлива душа”

,

“светъл поглед”

,

“небесна усмивка”

, разкриващи душевната ѝ чистота и доброта. Девојката прекарва дните си в задушливата и

“мъртвешка атмосфера на килийния живот

”, а не след дълго строгата ѝ господарка я изпраща в метох, за да стане послушница.

Затова младата девојка е облечена в черни дрехи. Контрастът между нейното

“бяло лице”

и

“черната забрадка”

носи символно послание. Ако Рада е олицетворение на чистотата, невинността, то черният цвят на забрадката символизира робството, покорността.

Въпреки деспотизма на Хаджи Ровоама, на която и през ум не ѝ минава да се държи милосърдно със своята *“храненица”*, Рада израства като добро, чувствително и умно момиче. Но тежката ѝ участ, скромният ѝ живот в метоха, строгостта на Хаджи Ровоама сякаш са ѝ отнели способността да се смее, да бъде щастлива. Рада е като онези цветя, до които не достига слънчев лъч. Младото момиче се нуждае от малко доброта, от топла обич, от майчина подкрепа.

В хода на разказа Вазов обвързва по-тясно портретната характеристика на героинята с вътрешната ѝ същност, като пресъздава преживяванията ѝ по време на годишния изпит. В края на учебната година учителката Рада Госпожина се изправя заедно със своите възпитанички пред първенците и родителите от провинциалния градец, за да получи оценка за труда си чрез знанията на своите ученички. Учителката получава своята заплата от градската управа, която от своя страна е отговорна пред родителите за качеството на образованието на техните деца. Веднага прави впечатление, че в едно робско време, когато жената не е считана за равнопоставена, мирните жители на Бяла черква са пратили женските си рожби на училище. Това са първите стъпки на едно потънало в робски мрак общество към осъзнаване ролята на науката, към *“пробуждане то”* за нови идеи.

Този вълнуващ за малкото градче ден е представен като велико и важно събитие. Епитетите *“пременени”, “пригладени”* и *“натруфени”*, метафоричният глагол *“бръмчаха”* разкриват всеобщото оживление. Венците и образът на светите братя Кирил и Методий придават допълнителна празничност на обстановката:

“Прекрасни венци окичваха вратите, прозорците и катедрата; а образът на св. Кирила и Методия погледваше из великолепно кръжило от трендафили и росни цветя, и клончета от ела и чемшир”.

Сред цялото това оживление Рада изглежда още по-мила, още по-очарователна:

“Миловидното ѝ лице, оживено от вълнение по причина на тържествения час и осветлено от големи влажни очи, ставаше обаятелно-прелестно.”

Чертите ѝ придобиват по-скоро ангелско изображение, отколкото човешко. Епитетите *“небесна”*

,
“трепетни”

,
“светлия”

допълват тази представа.

С много нежност и любов се отнася тя към своите възпитанички. Преди изпита грижливо ги подрежда и ги окуражава, давайки им тихи наставления: *“Прозрачни розови облачета, играещи по бузите ѝ, издаваха трептението на свенливата ѝ душа. Рада чувствуваше, че стотина любопитни погледи падат сега върху нея, и ней ставаше неловко, та губеше самообладание”.*

Цялото поведение на младата учителка излъчва безпокойство и притеснение. Появата на Кириак Стефчов заменя оживлението сред момичетата с напрегнато мълчание. Възпитаничките на Рада Госпожина, които излизат една по една пред утихналата аудитория, за да покажат знанията си, са объркани от трудните и заплетени въпроси, които им задава *“гърчещият се”* Кириак Стефчов. Епитетите *“студен”* и *“неприветлив”* разкриват злия му нрав. Като използва ретардация, авторът умишлено забавя действието, създавайки още по-тягостна и напрегната атмосфера. Лаконичните и жестоки думи

“Да си иде!”

говорят за липса на каквото и да е съчувствие и милост у Стефчов. Не го трогват нито *“страдалческите сълзи”*

, нито

*“детските
очички”*

. Отклонявайки погледа си от основната сюжетна линия, авторът отново се спира на преживяванията на младата учителка, които се движат в границите на силното вълнение и опитите за овладяването му. По лицето ѝ е изписано страдание.

Внезапната поява на Бойчо Огнянов е кулминационният момент в тази глава. Той е очакваният спасител за Рада, за посрамените ѝ ученички и техните разстроени и объркани родители. Основен похват за изграждането на образа му е идеализацията, която малко или много превръща образа му в схематичен и едностранчив. Героят е ограден с ореола на изключителната личност, която действа при изключителна ситуация, т. е. става въпрос за един характерен типаж – романтичният герой, познат от романите на Западноевропейския романтизъм.

Докато Стефчов е посрещнат с *“мъчително чувство”*, то при появата на Бойчо Огнянов се чува *“одобрителен шум”*. Рада е силно развълнувана като всеки човек, който добросъвестно изпълнява своите задължения и се вълнува от резултата на своя труд. Сърцето на младата учителка се изпълва с признателно вълнение, а очите ѝ се наливат със сълзите на благодарността: *“изненадана, тя гледаше с благодарност тоя великодушен човек, който ѝ дойде на помощ в такава тежка минута”*.

Но съвсем неочаквано на въпроса

“кой цар освободи българите от гръцко робство”

малката Събка отговаря, че от гръцко робство ни е освободил цар Асен, а от турско ще ни освободи цар Александър. Тези думи са посрещнати с *“недоумение и безпокойство”*.

Напрежението в класната стая достига своя краен предел.

Демонстративното напускане на Кириак Стефчов и привържениците му донася облекчение за всички. Портретното описание на Бойчо Огнянов е сведено до няколко щриха, тъй като стремежът на автора е да постави акцент върху вътрешните му характеристики – доброта, благородство, морална безкомпромисност и най-вече – човечност. След появата му изпитът продължава спокойно. Децата се окопитват и започват да отговарят правилно на въпросите на непознатия гост, а това донася всеобщо одобрение сред присъстващите. Майките са вече щастливи от верните отговори на момиченцата си, а бащите държат да бъдат изпитани и техните дъщери. Знанията на децата са оценка и за учителката им. Следва ново лирическо отклонение, в което авторът за пореден път се спира на Радните вълнения. Тя е *“учудена”*, *“трогната”* и *“изне*

надана”

в този изключително важен за нея и ученичките момент. С поредица от възклицателни изречения и сравнението с

“ангел хранител”

авторът разкрива огромната благодарност на младата учителка към благородния жест на непознатия.

Единадесета глава на романа *“Под игото” – “Радини вълнения”*, е своеобразна завръзка в творбата, тъй като в нея се поставя началото на взаимоотношенията между двама важни за действието герои – Бойчо Огнянов и Рада Госпожина. Изпитът приключва, но финалът на тази част остава отворен. Читателят очаква с нетърпение и вълнение онзи момент, когато Рада ще обикне дълбоко и всеотдайно *“рицаря”*, бунтаря, вожда на революцията.